

De voordracht van de Surinaams-Javaanse gamelantraditie

In verband met de voordracht van de Surinaams-Javaanse gamelantraditie voor bijschrijving op de Inventaris Immaterieel Erfgoed van Nederland, volgt hieronder een uitleg.

Wat is de reden voor dit initiatief?

De aanleiding, tevens het allerbelangrijkste motief om dit te doen, is de sterke afname in Nederland (én in Suriname) van het aantal gamelangezelschappen, evenals de wens van gamelanbeoefenaars in Nederland die een grote passie en liefde hebben voor de gamelan, te willen voorkomen dat het verloren gaat.

Om welke gamelan gaat het?

Het gaat om de Surinaams-Javaanse gamelan: de variant van de Javaanse gamelan die in Suriname is gemaakt en tot ontwikkeling is gebracht. De gamelan heeft zijn wortels in Indië (nu Indonesië), maar is nagemaakt door de Javanen die door Nederland naar Suriname werden overgebracht om daar als contractarbeiders te werken. Bij afwezigheid van nikkel, tin en koper hebben ze ijzer gebruikt om de klankplaten en de gongs te maken. De vorm van de gongs en de (klank)kasten geven de instrumenten een unieke aanblik, evenals de 5 tonige toonladder, de slendro. Deze kenmerken geven de Surinaams-Javaanse gamelan een eigen identiteit.

Het gaat dus **niet** over de Javaanse gamelan van Indonesië. Deze dreigt niet verloren te gaan. Het wordt nog steeds veel beoefend, niet slechts in Indonesië, maar in veel landen in de wereld. Andere varianten van de gamelan in Indonesië: de Balinese, de Sundanese, de Madurese worden ook nog veel beoefend.

Hoe ernstig is het gesteld met de Surinaams-Javaanse gamelan?

Harrie Djojowikromo (gamelanbeoefenaar) die de ontwikkelingsgeschiedenis van de gamelan in Suriname heeft gevolgd, schrijft in zijn publicatie dat omstreeks 1960 ca. 90 gamelanguroepen in Suriname waren, op meerdere plaatsen in alle districten waar Javanen woonachtig waren. Dat was een enorme groei t.o.v. de 6 groepen die tijdens de experimentele fase tot ca. 1914 tot stand waren gekomen. Zijn observatie wordt ondersteund door musicoloog/cultureel antropoloog, G. D. van Wengen, die in 1962 onderzoek deed onder de Javanen in Suriname. Van Wengen's bevinding was, dat in bijna elke nederzetting waar Javanen woonden, ongeacht klein of groot, wel één en soms wel meer dan één set gamelan te vinden was. Na de jaren 80 nam het aantal om velerlei redenen sterk af en op dit moment zijn er ca. 6 actieve groepen over.

In Nederland werden de eerste gamelanguroepen in de jaren 70 gevormd, eerst in Rotterdam, vervolgens in Sint-Michiëlsgestel. Groepen kwamen daarna ook tot stand in Amsterdam, Delfzijl, Groningen, Den Haag, Alkmaar. Het verloop laat zien dat sinds de jaren 70 tenminste 6 groepen zijn opgehouden te bestaan. Momenteel zijn

er 8 gamelengroepen, waarvan 3 als gevolg van de vergrijzing onder de beoefenaars als inactief kunnen worden aangemerkt. Hun toekomst is onzeker.

Het aantal actieve groepen is in Suriname en Nederland dus ongeveer gelijk, met de kanttekening dat de situatie in Suriname zorgwekkender is omdat de populatie Javanen in Suriname veel groter is dan in Nederland.

Is het erg als de gamelan verloren gaat?

Onze (voor)ouders hebben in Suriname uit intense heimwee naar de klanken van hun thuisland al het mogelijke gedaan om de Javaanse gamelan na te maken. De vroegste groepen contractarbeiders waren ermee begonnen waardoor de Surinaams-Javaanse gamelan bijna even oud is als de geschiedenis van de Javanen in Suriname. Als het verloren gaat, houden wij niets over van dit muzikaal erfgoed en gaat een belangrijk deel van onze geschiedenis en cultureel erfgoed ook verloren. Bovendien gaan de Surinaams-Javaanse podiumkunsten die van live gamelanbegeleiding afhankelijk zijn, ook verloren.

Wie zijn de initiatiefnemers?

De actieve gamelanbeoefenaars in Nederland zijn te vinden bij 8 gamelangezelschappen. Zij hebben op 9 december 2018 het besluit genomen om het Netwerk Surinaams-Javaanse Gamelan te vormen. Op 17 mei 2019 is dit Netwerk officieel gemeld en opgenomen in het Netwerkregister van het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland. Het Netwerk is de eerste voordrager van de Surinaams-Javaanse gamelan en zal ook verantwoordelijk zijn voor het ondernemen van initiatieven tot behoud ervan.

Stichting Comité Herdenking Javaanse Immigratie coördineert het initiatief en is tevens penvoerder voor het Netwerk.

Waarom in Nederland behouden?

Net als de heimwee die onze voorouders hadden naar de gamelanklanken van thuis, zo hadden de Javaanse-Surinamers die in de jaren 70 naar Nederland zijn geëmigreerd ook heimwee naar de gamelanklanken die zij in Suriname hoorden en zelf beoefenden. Daarom importeerden of namen zij de klankplaten met zich mee om in Nederland gamelaninstrumenten te maken. In Nederland wordt de Surinaams-Javaanse gamelan ook fervent beoefend en deze beoefenaars zijn van mening dat in Nederland de gamelan niet verloren moet gaan. Zij zijn bovendien bereid om zich in te zetten voor het behoud.

Een belangrijk argument om in Nederland te werken aan het behoud is dat dit immaterieel erfgoed voortkomt uit een **gedeeld verleden**. Door wendingen in deze gedeelde geschiedenis is de gamelan in Nederland terecht gekomen en daarom is het **gedeeld immaterieel erfgoed**.

<https://www.immaterieelerfgoed.nl/nl/page/5349/immaterieel-erfgoed-als-kans-voor-het-gedeeld-cultureel>

Bovendien is de aandacht voor behoud van immaterieel erfgoed in Nederland toegenomen door de ratificatie (in 2012) van het UNESCO Verdrag ter bescherming van immaterieel erfgoed. Elke lidstaat die dit Verdrag heeft aangenomen, verplicht zich het immaterieel erfgoed in eigen land te inventariseren en een gunstig klimaat te scheppen voor bescherming van alle vormen van immaterieel erfgoed.

Nederland heeft ervoor gekozen dat niet de overheid de inventarisatie onderneemt, maar dat de erfgoedgemeenschappen (dus van onderop) zelf het initiatief nemen om het erfgoed dat zij belangrijk vinden en een toekomst willen geven voor te dragen voor de inventaris. Dit betekent dat elk erfgoedgemeenschap in Nederland, ongeacht, het eigen erfgoed kan aanmelden mits deze gemeenschap serieus van plan is om zich actief in te zetten voor behoud van dit erfgoed. Met andere woorden, de inventaris is een middel om de erfgoedgemeenschappen te helpen bij het behoud van hun erfgoed.

Nederland heeft het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland (KIEN) in het leven geroepen om het Verdrag te implementeren en KIEN heeft o.a. de taak om de voordrachten voor de inventaris in goede banen te leiden en de erfgoedgemeenschappen te begeleiden, te adviseren, trainingen aan te bieden bij de zorg voor het erfgoed. De Nederlandse regering heeft bovendien fondsen vrijgemaakt die zijn ondergebracht bij beheerders, zoals het Fonds voor Cultuurparticipatie, waar erfgoedgemeenschappen kunnen aankloppen voor subsidie.

Aan welke voorwaarde moet een voordracht voor bijschrijving voldoen?

Een belangrijke voorwaarde bij de voordracht van de Surinaams-Javaanse gamelan is dat de voordragende partij(en) een Erfgoedzorgplan (ook wel Borgingsplan genoemd) indient waarin staat wat zal worden gedaan om ervoor te zorgen dat de gamelan in Nederland blijft voortbestaan. Elke drie jaar is de voordrager verplicht te rapporteren wat van dit plan is gerealiseerd, wat in het plan (om legitieme redenen) is bijgesteld en welke nieuwe initiatieven in de nieuwe periode van drie jaar zullen worden uitgevoerd.

Bijschrijving van de Surinaams-Javaanse gamelan op de inventaris **geeft erkenning dat het erfgoed in Nederland bestaat en leeft. Het is tevens een erkenning dat het ons als Javaans-Surinaamse erfgoedgemeenschap in Nederland met het Netwerk Surinaams-Javaanse Gamelan als voortrekker, ernst is om de gamelan te behouden.** Borgen van de gamelan is onze eigen verantwoordelijkheid. Daarbij willen en kunnen wij nuttig gebruik maken van de voorzieningen en de (financiële) middelen die in Nederland aanwezig zijn.

Welk ander immaterieel erfgoed met een ontwikkelingsgeschiedenis in Suriname staat reeds op de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland?

Op de Nederlandse inventaris staan reeds:

- Anansi verteltraditie
- Kopro Beki
- Angisa binden en Koto maken
- Marroncultuur

In behandeling: de aflegrtraditie bij overlijden (Afro-Surinaams) en de Surinaams-Javaanse gamelantraditie.

In voorbereiding: Holi Phagwa en de Divali viering

Wordt samengewerkt met Suriname?

Hariëtte Mingoen, voorzitter STICHJI tevens penvoerder voor het Netwerk Surinaams-Javaanse Gamelan, heeft reeds in 2018 de Vereniging Herdenking Javaanse Immigratie (VHJI), het Directoraat Cultuur (m.n. Johan L. Roozer, beleidsadviseur), Ministerie van Onderwijs Wetenschap en Cultuur Suriname, UNESCO Commissie Suriname (dhr. Roy Smits) en enkele gamelengroepen en gamelansleutelfiguren in Suriname geïnformeerd over het initiatief in Nederland. Dit contact is persoonlijk én online vervolgd in 2019 en 2020.

VHJI heeft besloten om ook te werken aan het behoud van de Surinaams-Javaanse gamelan en heeft in Suriname het 'Nationaal Platform voor behoud van de Surinaams Javaanse Gamelan in Suriname' in het leven geroepen. Het Platform dat werd geproclameerd op 8 augustus 2019 bij de herdenking van 129 jaar Javaanse Immigratie, 'stelt zich ten doel om o.a. de ontwikkeling van de Surinaams Javaanse gamelan vast te leggen, het bewustzijn te verhogen en acties te ondernemen om de kennis over te dragen, de continuïteit en beoefening van de gamelan te stimuleren en de Surinaams Javaanse gamelan te registreren op de inventarislijst van het Immaterieel Cultureel Erfgoed van Suriname (bron: Facebookbericht VHJI Sana Budaya, 9 augustus 2019).

STICHJI volgt de ontwikkelingen in Suriname en houdt de VHJI op de hoogte van de voortgang in Nederland. STICHJI en het Netwerk Surinaams-Javaanse Gamelan zullen actief inzetten op samenwerking.

Kortom

Wij geven het erfgoed niet weg aan Nederland en wij stelen het ook niet van Suriname. Wij nemen als erfgoedgemeenschap verantwoordelijkheid voor het behoud en willen dat dit erfgoed dat voortkomt uit een gedeeld verleden breder wordt gekend en zichtbaar wordt in Nederland. Passief toekijken en afwachten is geen optie. Dat zou inhouden dat wij als Javaans-Surinaamse gemeenschap de mogelijkheden die het beleid ons biedt aan ons voorbij laten gaan en niet benutten.

Hariëtte Mingoen, voorzitter STICHJI tevens penvoerder voor het Netwerk Surinaams-Javaanse Gamelan.